

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู เพื่อวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงครามนี้ มีวัตถุประสงค์สองประการ คือ เพื่อพัฒนารูปแบบของการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู เพื่อวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร และเพื่อประเมินผลรูปแบบของการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู เพื่อวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็นสองระยะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และใช้วิธีวิจัยตามแนวทางการวิจัยและพัฒนาโมเดล โดยระยะแรกการพัฒนารูปแบบตามสมมุติฐาน ด้วยวิธีวิจัยเชิงเอกสาร การศึกษารายกรณีโรงเรียนที่มีแบบปฏิบัติด้านชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูของตนเอง 1 แห่ง และการสำรวจความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน วิธีการรวบรวมข้อมูลวิจัย ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสนทนากลุ่มเฉพาะ และการสำรวจความคิดเห็น การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องของความคิดเห็น และระยะที่สองการประเมินผลรูปแบบของการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู ด้วยวิธีวิจัยกึ่งทดลองกับกลุ่มตัวอย่างการวิจัยที่เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร จำนวน 10 แห่งที่ได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจง จากการสมัครใจเข้าร่วมโครงการ จำแนกผลของการทดลองใช้เป็นผลผลิต ได้แก่ ความเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และผลลัพธ์ ได้แก่ องค์ความรู้ของครูเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองและพัฒนางานอย่างมืออาชีพ ผลสัมฤทธิ์ด้านทักษะชีวิตของผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายของโรงเรียน

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า โมเดลการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูที่อยู่บนฐานของโมเดลเชิงตรรกะตามแนวคิดเชิงระบบมีองค์ประกอบ 4 ส่วน ได้แก่ 1) ปัจจัยป้อน ประกอบด้วย ปัจจัยสนับสนุนภายใน และภายนอกโรงเรียนที่มักเป็นกิจกรรมและความรู้ที่จำเป็นต่อการสนับสนุนให้เกิดลักษณะความเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ 2) กระบวนการพัฒนามีขั้นตอนตามกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติการตามแผน การพัฒนา และการสะท้อนผล 3) ผลผลิต คือ ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู ที่มีองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน ได้แก่ เป้าหมายร่วม การรวมพลังรับผิดชอบการเรียนรู้ของผู้เรียน การร่วมเรียนรู้อย่างมืออาชีพ การร่วมเป็นผู้นำ และความเป็นกัลยาณมิตร 4) ผลลัพธ์ ได้แก่ องค์ความรู้จากประสบการณ์ด้านการพัฒนาการเรียนและการสอนอย่างมืออาชีพ นวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายของโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนาทักษะชีวิต

ผลการประเมินผลรูปแบบของการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูที่พัฒนาขึ้นโดยการทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างโรงเรียน จำนวน 10 โรงเรียน พบว่า ผลผลิตของรูปแบบคือ ความเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูตามความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างสมาชิกชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างการวิจัย ต่อสภาพที่เป็นจริงของการปฏิบัติของตามองค์ประกอบทั้ง 5 ด้านดังกล่าวแล้ว ทุกด้านจัดอยู่ในระดับมากที่สุด

โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันของสมาชิก การท้าทาย การอาสาช่วยงาน การรับฟังความคิดเห็นและความรู้สึกของเพื่อนร่วมทีมทั้งเชิงบวกและลบ รวมทั้งการรับฟังคำแนะนำ วิพากษ์ ไปทดลองปฏิบัติ ส่วนผลลัพธ์ของรูปแบบด้านทักษะชีวิตของผู้เรียน ที่เกิดจากการใช้นวัตกรรมสร้างเสริมทักษะชีวิตของชุมชน พบว่า มีค่าเฉลี่ยของทักษะหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลลัพธ์ด้านความรู้ของสมาชิกชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู ตามความคิดเห็นพบว่า มีค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูตามสมมติฐานมีองค์ประกอบ 4 ส่วน ตามโมเดลเชิงตรรกะของแนวคิดเชิงระบบ ตามแนวคิดของ Martin & Kettner (1996) องค์ประกอบแต่ละส่วนมีรายละเอียดตามข้อค้นพบของการวิจัยที่สามารถอภิปรายโดยวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

องค์ประกอบด้านปัจจัยป้อน พบว่า ปัจจัยภายในสถานศึกษา ประกอบด้วยปัจจัยเชิงกายภาพ (physical condition ได้แก่ นโยบายปฏิบัติ การจัดสรรเวลา สถานที่เรียนรู้ร่วมกัน และระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลสารสนเทศ ประชาสัมพันธ์กิจกรรม และโครงสร้างของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดโมเดลประสิทธิผลของทีม (Lafasto & Larson, 2001) และที่สำคัญคือปัจจัยภายในด้านบุคคล ได้แก่ โครงสร้างสมาชิกของชุมชนที่ชัดเจน ทั้งด้านบทบาทหน้าที่ที่ครอบคลุม แกนนำ ผู้ประสานงาน และครูผู้เชี่ยวชาญ พร้อมเป็นที่ปรึกษา และผู้นำความเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับ Louis & Kruse (1995) Hipp & Weber (2008) Hord & Sommer (2012) ด้านปัจจัยสนับสนุนภายนอกสถานศึกษา ประกอบด้วย การนิเทศติดตามแบบกัลยาณมิตร และพัฒนาความรู้/ทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วรลักษณ์ ชูกำเนิด เอกรินทร์ สังข์ทอง และชวลิต เกิดทิพย์ (2557) ธนยพร บุญรักษา (2553) การเสริมแรงลดการแข่งขัน และส่งเสริมความรู้ที่จำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสะท้อนคิด และใช้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อการพัฒนา (MacGilchrist, Myer & Reed, 2004) นอกจากนี้การที่ผู้บริหารโรงเรียนสามารถประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน หรือหุ้นส่วนการศึกษาภายนอกพัฒนาความเป็นมืออาชีพให้กับผู้ร่วมงาน บริหารจัดการให้เกิดชุมชนการเรียนรู้โดยรวม และใช้กระบวนการพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของความเปลี่ยนแปลง เป็นความคาดหวังขององค์กรทางการศึกษาระดับโลกคือ OECD (2014) และ Watson & Fullan (1992)

องค์ประกอบด้านกระบวนการ พบว่า กระบวนการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู ได้ใช้แนวทางของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงาน/นักวิจัย/นักวิชาการภายนอก และบุคลากรในโรงเรียน เพราะการวิจัยชนิดนี้จะสร้างโอกาสให้ครูได้ลงมือปฏิบัติงานที่อยู่บนฐานความต้องการของโรงเรียน (Little, 2002) และมีจุดหมายเพื่อปรับปรุงคุณภาพของคนในองค์กรโดยรวม (Stringer, 1999) แต่ต้องมีการปฏิบัติงานอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรับประโยชน์จากการทำวิจัยด้วยกัน ตามหลักการของ Kemmis & Wilkinson (1998) หรือการทำงานแบบร่วมมือรวมพลัง (collaborative approaches) ตั้งแต่ขั้นกำหนดปัญหาการศึกษาจนถึงขั้นสะท้อนผล ดังข้อเสนอแนะของ MacGilchrist, Myers & Reed (2004) Andrews & Lewis (2007) Hipp & Hufman (2007) และหลักการทรงงานด้านการพัฒนาที่ต้องมีการศึกษาอย่างเป็นระบบ และการมีส่วนร่วม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) โดยขั้นตอนการปฏิบัติ 4 ขั้น แต่ละขั้นมีการปฏิบัติสำคัญที่สอดคล้องกับผลการวิจัย และแนวคิดสนับสนุน ดังนี้ (1) ขั้นวางแผน กิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกันระหว่างหน่วยงาน/นักวิจัย/นักวิชาการตั้งแต่การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน จัดลำดับความสำคัญ และวางแผนร่วมกับผู้รับการพัฒนา สอดคล้องกับหลักการทรงงานด้านเข้าใจ ของพระบาทสมเด็จพระ

พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554 และ ครุฑชิต พุทธิโกษา (2554) การปฏิบัติต่อมาคือการเลือกนวัตกรรม และหรือแนวทางแก้ไขปัญาของโรงเรียน ผู้รับการพัฒนา โดยสนับสนุนให้โรงเรียนได้เลือกใช้แนวทางปฏิบัติตามความถนัด หรือประสบการณ์ที่มี การใช้ ทรัพยากร และภูมิปัญญาในท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ สอดคล้องกับหลักการประหยัด เรียบง่าย อยู่บนความพร้อมของโรงเรียน และการมองแบบองค์รวมนั้น ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา ภูมิพลอดุลยเดช (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) (2) ขั้นปฏิบัติตามแผน ที่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกอย่างชัดเจนทั้งสมาชิกภายในสถานศึกษา และหน่วยงาน นักวิจัย นักวิชาการภายนอกสถานศึกษาโดยมีผู้ประสานงาน ตรงตามหลักการทรงงานที่ว่าพัฒนาต้องทำข้อตกลง ร่วมกัน และมีหน่วยงานกำกับติดตามประเมินผลเป็นระยะ และมีการเสริมแรงตามแนวคิดของ Doherty, MacBeath, Jardine, Smith & McCall (2001) (3) ขั้นการพัฒนา และ (4) ขั้นการสะท้อนความคิดระหว่าง ปฏิบัติ ที่ต้องปฏิบัติอย่างสัมพันธ์กัน สอดคล้องกับ MacGilchrist, Myers & Reed (2004) และการร่วมมือ รวมพลังกับหน่วยงาน นักวิจัย/นักวิชาการภายนอก ที่ให้การสนับสนุนแบบหุ้นส่วนทางการศึกษา (Watson & Fullan, 1992)

รูปแบบการพัฒนาได้กำหนดให้มีการประเมินความเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูตาม แนวคิดของ Hord Roussin & Sommers, (2010) ที่ผลผลิตคือ ลักษณะตามองค์ประกอบสำคัญของชุมชน การเรียนรู้ทางวิชาชีพครู และผลลัพธ์ คือ องค์ความรู้จากการปฏิบัติงานแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู และประสิทธิผลของการปฏิบัติตามเป้าหมายคือ ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่เกิดจากการพัฒนา (Morrissey, 2000) ซึ่งสามารถอธิบายผลการศึกษาด้านผลผลิต และผลลัพธ์จากการวิจัย ได้ดังนี้

องค์ประกอบด้านผลผลิต คือ ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูที่มีลักษณะตาม องค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ เป้าหมาย ร่วมพลังรับผิดชอบต่อผู้เรียน ร่วมเรียนรู้วิถีปฏิบัติงาน ร่วมเป็น ผู้นำ หรือแบ่งปันภาวะผู้นำ และความเป็นกัลยาณมิตร สอดคล้องกับ วรลักษณ์ ชูกำเนิด เอกรินทร์ สังข์ทอง และชวลิต เกิดทิพย์ (2557) Martin (2011) Hord, Roussin & Sommers (2010) Annenberg Institute for School Reform (2013) Richard Dufour (2007) และ Wallace (2001) ลักษณะสำคัญทั้ง 5 ด้านจึง เป็นสิ่งบ่งชี้ความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเปิดโอกาสให้ครูได้ร่วมมือกันค้นหา คำตอบ เช่น การสอนเป็นทีม การวางแผนแบบเชื่อมโยง (joint lesson planning) (Dimmock, 2000) นอกจากแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของทีมตามแนวคิดของ Rubin, Plovnick & Fry (1977) ที่เรียกว่า โมเดล GRPI ประกอบด้วย เป้าหมาย (Goals) บทบาทหน้าที่ (Role) กระบวนการ (Process) และ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Relationship) และแนวคิดของ Katzenbach & Smith (1993) คือ ทีมงานที่มี โครงสร้างชัดเจน มีการสอนงานโดยผู้เชี่ยวชาญในทีม และ Shonk (1982 อ้างถึงใน Meuse, 2009) ที่ต้องมี นโยบายระเบียบวิธีปฏิบัติ ระเบียบบางวัลและการสื่อสาร

องค์ประกอบด้านผลลัพธ์ คือ ผู้เรียนที่ได้รับการพัฒนาสู่เป้าหมายของชุมชน และ ผู้สอน หรือสมาชิกชุมชนที่มีการพัฒนาตนเองด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชน และการพัฒนาความ เป็นมืออาชีพ ตามแนวคิดของ Wallace (2001) สอดคล้องกับแนวคิดประสิทธิผลของทีม ที่ว่าประสิทธิผลของ ทีมคือ ผลลัพธ์ที่ยอมรับได้ ความสามารถของทีมที่เพิ่มขึ้น และการเรียนรู้ของทีม (Hackman, 2002) และ เทคนิคการใช้คำถามเพื่อการตรวจสอบความรู้เกี่ยวกับชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูที่ควรใช้ ได้แก่ ความ คงทนของความรู้ที่จะนำไปใช้ในอนาคต ความรู้เป็นพื้นฐานต่อการเรียนรู้เรื่องอื่น ๆ และช่วยให้เกิด ความสำเร็จของการเรียนรู้ในขั้นต่อไปหรือไม่ (วิจารณ์ พาณิช, 2555, 152)

ผลการวิจัยระยะประเมินผลของรูปแบบตามสมมุติฐานของการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู ด้วยการวิจัยถึงทดลองกับโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างการวิจัย พบข้อมูลผลการทดลองที่สามารถอธิบายด้วยวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

จำนวนสมาชิกของชุมชน ประมาณ 5-8 คน ประกอบด้วยสมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกันตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่นำมาบูรณาการตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่ต้องการพัฒนาให้กับผู้เรียน สอดคล้องกับ Hord Roussin & Sommers (2010) ที่อธิบายลักษณะการจัดกลุ่มแบบทีมประจำวิชา (subject-matter team) ที่ประกอบด้วยครูผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญ/นักการศึกษา/ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหาร และมักรู้จักคุ้นเคยหรือทำงานร่วมกันมากระยะหนึ่ง ซึ่งเป็นธรรมชาติของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูของประเทศไทย (อนุวัฒน์ ศุภชุตินกุล, 2547) นอกจากนี้ยังมีการจัดกลุ่มตามบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เช่น ครูฝ่ายปกครอง ครูประจำชั้น และตามความสามารถเฉพาะงานที่มีการคัดเลือกโดยแกนนำซึ่งเป็นครูผู้เชี่ยวชาญและสามารถสอนแนะนำได้ เป็นกลุ่มที่จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของความรู้และทักษะที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ (Louis & Kruse, 1995; Hipp & Weber, 2008; Hord, Roussin & Sommer, 2012)

บทบาทหน้าที่ของสมาชิก มีความสอดคล้องกันทุกโรงเรียนคือ ประชุมวางแผนการทำงานร่วมกัน กำหนดเป้าหมาย สำรวจแหล่งเรียนรู้และทรัพยากรในท้องถิ่นที่สามารถใช้สนับสนุนการเรียนการสอน การออกแบบแผนจัดการเรียนรู้ การเตรียมสื่อ/อุปกรณ์ และแบบประเมินตามสภาพจริง ทดลองใช้แผนที่มีการสอนเป็นทีม และมีการนิเทศแบบกัลยาณมิตร การบันทึกหลังสอน การสะท้อนผลหลังสอน และปรับเปลี่ยน นอกจากนี้บทบาทหน้าที่อาจต้องเพิ่มเป็นการติดต่อประสานงาน การร่วมประชุมกับหน่วยงาน และบุคลากรภายนอกหากเป็นกิจกรรมประเภทฐานความรู้ ข้อมูลผลการวิจัยบ่งชี้ให้เห็นถึงลักษณะของชุมชนที่มีความสอดคล้องกับโครงสร้างสำคัญของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูโดย Corcia (2013) และ Shulman (1997)

เป้าหมาย โรงเรียนกลุ่มตัวอย่างการวิจัยได้กำหนดเป้าหมายที่การเสริมสร้างทักษะชีวิตทั่วไปให้กับผู้เรียนที่มีลักษณะสำคัญตามองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ การคิดวิเคราะห์/ตัดสินใจ ตระหนักถึงและเห็นคุณค่า การจัดการกับอารมณ์ และการสร้างสัมพันธ์ที่ดี นอกจากนี้บางโรงเรียนได้กำหนดเป้าหมายเฉพาะตามความต้องการเร่งด่วนที่พบเช่น การใช้อินเทอร์เน็ต ความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว ความเครียดและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการมีทักษะทางอาชีพ และนักเรียนกลุ่มเป้าหมายล้วนศึกษาในระดับมัธยมศึกษา มากที่สุดคือ มัธยมศึกษาปีที่ 2 (4 โรงเรียน) รองลงมาคือมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (3 โรงเรียน) ซึ่งเป้าหมายดังกล่าวล้วนมุ่งไปที่การพัฒนาผู้เรียน (Hord, 2004) ซึ่งอาจเป็นกลุ่มที่มีการระดมความคิดเห็นร่วมกันตามบทบาทหน้าที่เป็นสำคัญ (King & Newtman, 2001; Kruse, Louise & Bryk, 1995; Leithwood & Louis, 1998)

กระบวนการร่วมเรียนรู้วิธีปฏิบัติงาน พบว่า โดยรวมมีการปฏิบัติตามลำดับขั้นดังนี้ (1) ตั้งทีมชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู (2) ประชุมวางแผนการทำงานร่วมกัน (3) ประชุมออกแบบแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ หรือกิจกรรมฐานการพัฒนา (4) ร่วมมือกันสำรวจแหล่งเรียนรู้/ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน (5) ทดลองจัดกิจกรรมตามแผน (6) นิเทศติดตามแบบกัลยาณมิตร การสอนแนะ (coaching) การจัดกิจกรรมประเภทฐานการเรียนรู้ และหรือฐานเสริมสร้างทักษะต่างๆ โดยครูผู้เชี่ยวชาญซึ่งกรณีนี้สามารถสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูระหว่างโรงเรียนที่ต้องจัดกิจกรรมลักษณะคล้ายกัน (7) การสะท้อนผลหลังการทดลองแผน และ (8) ปรับแผนหลังการทดลอง กิจกรรมในกระบวนการเรียนรู้วิธีปฏิบัติงานดังกล่าวแล้วนั้น ล้วนเป็นแนวทางของการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับหลักการสืบสอบสะท้อนคิดอย่างมืออาชีพ ได้แก่ การสนทนา การอภิปราย การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม

และร่วมมือ การร่วมวางแผน การทดสอบปฏิบัติงานแบบซ้ำๆ ที่มีการสังเกตและวิเคราะห์กรณีศึกษา และการพัฒนาหลักสูตร (Louis et al, 1995; Westheimer, 1999; Newmann & Wehlage, 1995; Hord, 2004) หรือมีลักษณะโดยรวมที่เรียกว่า การปฏิบัติแบบเปิดหรือไม่เป็นส่วนตัว (deprivatization of practice) (Louis et al, 1995; Schein, 1985 อ้างถึงใน Stoll et al, 2006) เพราะต้องมีการสังเกตการปฏิบัติกิจกรรม มีการอภิปราย และวิพากษ์วิจารณ์กิจกรรมที่จัด ซึ่งจะเป็นรากฐานของการปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมให้ดีขึ้น (Harvgreaves, 2003)

ปัจจัยที่ส่งเสริมชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู ได้แก่ (1) การมีนโยบายปฏิบัติที่กำหนดกิจกรรมให้ครูได้ทำร่วมกัน เช่น การจัดแผนการสอนแบบบูรณาการ การใช้ทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น การจัดกิจกรรมฐาน การนิเทศระหว่างเพื่อนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ และเพื่อนในสายชั้น และเพื่อนในงานเฉพาะ เช่น งานปกครองนักเรียน เป็นต้น ปัจจัยดังกล่าวนี้สอดคล้องกับลักษณะสำคัญ (key feature) ของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูระดับองค์กรหรือหน่วยงาน ตามแนวคิดของ Dewey (1929 อ้างถึงใน Stoll et al, 2006) ที่ว่าด้วยเรื่องของการปฏิบัติเพื่อให้ได้มาของข้อมูลที่เป็นประเด็นสำคัญ ต้องมีการไต่สวนค้นหาคำตอบที่อยู่บนฐานของการพัฒนาหลักสูตร (subject-based curriculum development) เช่นเดียวกับการค้นหาคำตอบของปัญหาที่ถูกกำหนดให้ทำร่วมกันเช่น ชุดกิจกรรม และโครงการต่างๆ ของโรงเรียน (Bolam, 1977 อ้างถึงใน Stoll et al, 2006) (2) การนิเทศติดตาม และให้ความเอาใจใส่ต่องานชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูของผู้บริหาร และการมีผู้ริเริ่มและให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด เช่น นักวิจัย/นักวิชาการ และหน่วยงาน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างเพื่อนครูผู้มีความรู้ฝังลึกจากการปฏิบัติงานนั้น และพร้อมที่จะเสียสละเป็นแกนนำ และให้คำปรึกษา (Fullen, 2001) และ (3) การมีงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมตามเป้าหมายอย่างเพียงพอ พบว่า สอดคล้องกับแนวทางการสนับสนุนการทำงานแบบเครือข่าย ที่ต้องมีการสนับสนุนด้านเวลาที่เผยแพร่ การให้รางวัล และการสนับสนุนด้านการเงิน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554)

นวัตกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต จัดว่าเป็นผลลัพธ์ของรูปแบบการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู หรือเป็นผลผลิตที่เกิดจากการปฏิบัติงานแบบร่วมมือรวมพลังของสมาชิก พบว่า นวัตกรรมส่วนใหญ่เป็นแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระวิชา 3-8 กลุ่มสาระวิชา (Stenhouse, 1977 อ้างถึงใน Stoll et al, 2006) โดยมีเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่สามารถใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น และหรือในโรงเรียนเป็นสื่อ/อุปกรณ์การสอน เช่น เกล็ดสมุทรมะพร้าว ผลมัลเบอร์รี่ ปลายุดก และเครื่องปั้นดินเผา เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูนอกห้องเรียนและมีทิศทางส่งเสริมอาชีพอื่น (Abdal-Haqq, 1996; Darling-Hammond, 1996) อีกทั้งยังเป็นแนวทางการปฏิบัติที่ประหยัด เรียบง่าย ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นจุดเล็กๆ ที่อยู่ใกล้ตัว เป็นธรรมชาติของโรงเรียน และมีความเป็นองค์กรวมที่โรงเรียน และชุมชนรอบโรงเรียนสามารถร่วมมือกันพัฒนาผู้เรียนได้ ซึ่งจะเป็นหนทางของความยั่งยืนในการปฏิบัติ ตามหลักการทรงงานด้านการพัฒนาสังคมของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) รองลงมาคือ ฐานกิจกรรมพัฒนาทักษะทางอาชีพ ด้านสังคม และด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ซึ่งแสดงนัยให้เห็นว่าการปฏิบัติงานแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูสามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน อาจเป็นกิจกรรมนอกชั้นเรียน และกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ใช่ผู้เรียน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัญหาที่ต้องการพัฒนาสอดคล้องกับ Seashore et al (2003)

การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือท้องถิ่นในนวัตกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต โดยภาพรวมมี 2 รูปแบบ คือ การเป็นวิทยากรท้องถิ่นผู้ถ่ายทอดความรู้ ทักษะให้กับผู้เรียนเป้าหมาย เช่น ถ่ายทอดความรู้การ

ทำเครื่องปั้นดินเผา การแปรรูปผลิตภัณฑ์เกลือ มะพร้าว และวัฒนธรรมไทย-รามัญ เป็นลักษณะของการวิจัยสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่นที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรในท้องถิ่นด้วยกัน (Fullen, 2003; Watson & Fullen, 1992; Doherty, MacBeath, Jardine, Smith & McCall, 2001) โดยหากชุมชนรายรอบโรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ที่ดีจะสามารถพัฒนาความเป็นมืออาชีพให้กับบุคลากรของโรงเรียนได้ (Higham, Haynes, Wragg & Yeomans, 2004) อีกรูปแบบคือ การเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมในฐานะพร้อมกับผู้เรียนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน กรณีนี้เป็นโอกาสให้ครูได้ฝึกฝนความเป็นมืออาชีพที่สามารถจัดกิจกรรมพัฒนาได้ถึงผู้ปกครอง หรือชุมชน (Teddlie & Reynolds, 2000; Dinham, 1994)

ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างสมาชิกชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างการวิจัย ต่อสภาพที่เป็นจริงของการปฏิบัติของตามองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ทุกด้านจัดอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันของสมาชิก การทักทาย การอาสาช่วยงาน การรับฟังความคิดเห็นและความรู้สึกของเพื่อนร่วมทีมทั้งเชิงบวกและลบ รวมทั้งการรับฟังคำแนะนำ วิพากษ์ไปทดลองปฏิบัติ เป็นองค์ประกอบที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรลักษณ์ ชูกำเนิด เอกรินทร์ สังข์ทอง และชวลิต เกิดทิพย์ (2557) ทำการศึกษาความเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูในบริบทของประเทศไทย และเมื่อพิจารณาที่ค่าเฉลี่ยรายองค์ประกอบ และรายโรงเรียนพบว่า โรงเรียนสองแห่งที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดทุกด้าน มีบริบทที่ชัดเจนเป็นแบบปฏิบัติของตนเองคือ แห่งหนึ่งเป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารให้ความสำคัญอย่างมากกับเรื่องนี้ และได้มอบหมายให้รองผู้อำนวยการเป็นผู้รับผิดชอบกำกับกับการดำเนินงาน ขณะที่อีกแห่งผู้บริหารปล่อยให้มีการดำเนินการโดยรองผู้อำนวยการที่มีความเชี่ยวชาญในการนำกิจกรรมฐานพัฒนาผู้เรียนระดับจังหวัด จึงสามารถสอนแนะนำกิจกรรมให้กับเพื่อนครูทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนได้ สอดคล้องกับรูปแบบของชุมชนการเรียนรู้ที่มีการรวมกลุ่มแบบเพื่อนคู่คิด และกลุ่มแบบชั่วคราว นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเองในด้านปัจจัยสนับสนุนจากภายในและภายนอกสถานศึกษา ตรงกันข้ามกับโรงเรียนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้บริหารปล่อยวางกิจกรรมให้กับครูหัวหน้าสายชั้นที่รับผิดชอบเป็นผู้ประสานงานดำเนินงานกับเพื่อนครูในสายชั้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับโรงเรียนอีกแห่งที่พบว่ามีภาระงานโดยหัวหน้าสายชั้น โรงเรียนทั้งคู่มีความคิดเห็นที่มีต่อปัจจัยป้อนภายในและภายนอกอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยในองค์ประกอบด้านนี้คือ การถ่ายทอดความคิด ประสบการณ์จากครูผู้เชี่ยวชาญ ไม่มีการสำรวจความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และขาดการผลการจัดกิจกรรมสร้างเสริมทักษะชีวิต

ด้านผลลัพธ์ที่เป็นองค์ความรู้ของครูเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองและพัฒนางานอย่างมืออาชีพ พบว่ามีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โรงเรียนที่โดดเด่นคือสองโรงเรียนที่มีผู้บริหารและครูเชี่ยวชาญเป็นแกนนำที่เข้มแข็งดังกล่าวแล้ว นอกจากนี้ยังพบว่า โรงเรียนที่มีค่าเฉลี่ยในกลุ่มสูงอีกสองแห่งที่ผู้บริหารปล่อยวางให้เป็นหน้าที่ของครูที่มีความเป็นผู้ใฝ่รู้เป็นแกนนำในการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธัญพร บุญรักษา (2553) ที่แสดงให้เห็นว่ามีปัจจัยส่งผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ บรรยากาศและวัฒนธรรมในโรงเรียน โครงสร้างของโรงเรียน และภาวะผู้นำของผู้บริหาร

สำหรับผลลัพธ์ด้านทักษะชีวิตของผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายของโรงเรียน พบว่า โรงเรียนที่มีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน มีจำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านสวนหลวงฯ โรงเรียนวัดสวนส้มฯ และโรงเรียนวัดคลองครุ ซึ่งโรงเรียนเหล่านี้ได้ใช้นวัตกรรมสร้างเสริมทักษะชีวิตที่เป็นแผนจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ และกิจกรรมการเรียนการสอนแบบฐานกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาอย่างโดดเด่นคือ ความสามารถทางการคิดวิเคราะห์ คิดประเมินตัดสินใจ คิดสร้างสรรค์ รู้วิธีทำงานอย่างเป็นระบบ ตระหนักรู้และเห็นความสำคัญของตนเองและผู้อื่น และมีสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้อื่นนับตั้งแต่

สมาชิกในครอบครัว เพื่อน และครู สอดคล้องกับการพัฒนาแลผลที่คาดหวังด้านทักษะชีวิต (กรมสุขภาพจิต, 2552)

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยได้ค้นพบแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู ตามลำดับการปฏิบัติ ดังนี้

ระดับหน่วยงานภายนอก/นักวิจัย และหรือนักวิชาการ พบว่า มุ่งองค์ความรู้ที่ควรพัฒนา พร้อมๆ กับการสนับสนุนให้เกิดองค์ประกอบการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู ได้แก่ เทคนิคการสะท้อนความคิด (reflective thinking) บันทึกรการเรียนรู้ การถอดบทเรียนจากการปฏิบัติ การเล่าเรื่อง (story telling) และการประเมินตามสภาพจริง นอกจากนี้คือ สร้างระบบการทำงานแบบเครือข่ายระหว่างโรงเรียนที่มีความพร้อม เช่น มีเป้าหมายและบริบทสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมที่ใกล้เคียงกัน

ระดับสถานศึกษา พบว่า ในระยะเริ่มต้นนำแนวคิดการทำงานแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูเข้าไปในสถานศึกษานั้น ปัจจัยป้อนที่สำคัญคือ นโยบายปฏิบัติที่ชัดเจน ครอบคลุมถึงกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะให้ร่วมกัน การกำหนดเวลา การประชาสัมพันธ์กิจกรรมชุมชน ให้กับสมาชิกและทุกคนในโรงเรียน เพื่อกระตุ้นกิจกรรม และการมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา

ระดับครูผู้สอนที่เป็นสมาชิกชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู พบว่า รูปแบบของกิจกรรม (นวัตกรรม) ที่ใช้ปฏิบัติที่มุ่งสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ต้องมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจน และการกำหนดนิยามและตัวชี้วัดความสำเร็จของเป้าหมาย และการออกแบบประเมินตามสภาพจริง จะทำให้ชุมชนมีประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ชัดเจนขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้แบ่งระยะในการศึกษาเป็นสองระยะตามวิธีวิจัยพัฒนารูปแบบ คือระยะพัฒนารูปแบบตามสมมติฐาน และระยะประเมินผลรูปแบบตามสมมติฐานด้วยวิธีวิจัยกึ่งทดลอง ซึ่งผลการวิจัยพบว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับบริบทจริงของสถานศึกษาได้ สังเกตได้จากความคิดเห็นของสมาชิกชุมชนในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างการวิจัย อย่างไรก็ตามด้วยระยะเวลาอันจำกัดที่ทั้งสองระยะต้องเสร็จสิ้นภายใน 10 เดือนตามเงื่อนไขทุนวิจัย ขณะที่นวัตกรรมสร้างเสริมทักษะชีวิตต้องการระยะเวลาเพื่อให้ส่งผลสำคัญต่อความเปลี่ยนแปลงตามองค์ประกอบของทักษะชีวิต ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปได้แก่

1. การวิจัยที่มีระยะของการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็นสองระยะ ควรใช้เวลาในการดำเนินการไม่ต่ำกว่า 1 ปีการศึกษา
2. ควรมีการติดตามศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู และนวัตกรรมสร้างเสริมทักษะชีวิตของผู้เรียน ที่ปรับแล้วหลังการทดลองอีก 1 รอบ
3. ควรมีการติดตามศึกษาความคงอยู่ของรูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งการศึกษาเจาะลึกโรงเรียนที่มีผลผลิต และผลลัพธ์ที่ดี ซึ่งจะช่วยให้เห็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จที่ชัดเจน